

EDITORIAL

Atuhan an pasista nga lockdown ngan represyon

Nagpungkay na an pag-aantos han katawhan ha waray kapareho nga kapakyasan han rehimen US-Duterte ha pag-atubang ha pandemya nga Covid-19, ha ginhimo hini nga krisis ha ekonomiya ngan ha waray hunong nga terorista nga pangatake ha nasud.

Naabot na ha haros 8,000 kada adlaw an ihap han mga natatapan han Covid-19 ngan masobra 12,900 na an namatay. Sakob hin usa katuig nga lockdown, nakadapa pa gihapon an sistema han pampubliko nga kalibsugan. Waray libre nga mass testing, paspas nga contact tracing, libre nga pagpatambal ha mga natapan han Covid-19. Waray pa gihapon tinagdamo nga pagbakuna. Ha kada paghitaas han kaso han mga natatapan, represibo ngan waray pulos nga lockdown an baton. Sanglit diri la padayon an pagsarang han Covid-19, kundi ruba pa an ekonomiya ngan pakabuhi, ngan gin-gigipit an milyun-milyon nga katawhan.

Tungod ha waray kapareho nga destroso nga durot han lockdown, waray mahimo hi Duterte kundi magharukal ha mga restriksyon ha negosyo. Kundi tungod kay waray man pakusga an sistema nga pan-kalibsugan (kalakip an pag-ayad

han suplay han mga bakuna nga kanan kumaw-pitad), ginbubutang la niya an nasud ha kadelikaduhan ha tarhug han bag-o nga balitang han paggrave han pandemya.

Yana nga utro na liwat nga nasirit an damo nga kaso han Covid-19, lockdown, curfew ngan mga tsekpoyn pa gihapon an baton, agud la pagawson nga mayda ini ginhihimo. Waray ini maupay nga igdudurot kundi dugang nga pagkukuri han katawhan. Pagkukuri ngan peligro an nahiaaguman han mga ordinaryo nga tawo. Waray na ngani igparalit han bugas ngan sura, tiunan-o pa daw la kun magkasakit. Samtang an mga upisyal ni Duterte, sige la an pagpa-test gamit an pondo han katawhan. Gin-abrehan an mga mall, parasyadahan ngan bulangan, kundi serrado la gihapon an mga eskoylahan. Nakapriso pa gihapon an mga bata ngan kabatan-unan ngan ura-ura na nga nagkukuri an mga kag-anak.

"Atuhan...", sundan ha paypay 2

17 nga armas, nakumpiska han BHB ha Camarines

DISESYETE NGA ARMAS, kala-kip an 10 nga magbakod nga armas, an nakumpiska han mga yunit han Bagong Hukbong Bayan (BHB) ha Bicol ha tulo nga magkabalag nga aksyon.

Hadton Marso 19, gin-atake han BHB-Camarines Norte an outpost han Philippine National Police (PNP) 2nd Provincial Mobile Force Company ha Purok 6, Barangay Dumagmang, Labo, Camarines Norte. Nakumpiska an usa nga baby M60 masinggan, usa nga R4 carbine, unom nga Galil, ngan unom nga pistola nga Glock.

Lima an napatay, kaupod hi Pcp. Roger Estoy, ngan duha an samaran ha mga pulis. Baton an taktikal nga opensiba ha susru-nod nga panmatay ngan pangatake han pulis ngan militar ha mga residente han Camarines Norte.

Ha Camarines Sur, gin-ambus han BHB an nag-ooperasyon nga PNP Special Action Force ngan mga sundalo ha Barangay Tigman, Sipocot hadton Marso 4. Duha an napatay ngan duha an nasamaran ha ranggo han kaaway.

Hadton Pebrero 1, ginkumpiska han BHB an mga armas han goons han pamilya nga Villafuerte ha Barangay Villazar, Sipocot ha pareho nga prubinsya. Nakumpiska an usa nga riple nga M16, duha nga riple nga karbin ngan mga bala. Maiha na nga ginrereklamo han mga residente han barangay an panarhug ngan pan-gigipit han despotiko nga pamilya. Usa hira ha dagko nga agaron maytuna ngan naghahadi-hadian nga upisyal han barangay.

"17 nga armas...", sundan ha paypay 1

"Atuhan...", *tikang ha paypay 1*

Gin-aatubang han mga trabahador, empleyado han gubyrno ngan masa nga anakbalhas an pinakadako nga peligro han pagsamwak han bayrus ha puno nga mga pabrika, upisina, ha piguot nga pampubliko nga sarakyan ngan ha ira nagsusuruot nga mga balay. Samtang an dagko nga mga kapitalista naglalangoy ha ura-ura kadako nga tubo ngan kita ngan hiluag nga espasyo ha mga upisina ngan balay agud diri magpiguot ngan diri magkapatunay. Padayon gihapon an kurapsyon han mga burukrata ngan ginkikitaan an pondo han katawhan.

Ura-ura kadako nga mga kapakyasan han rehimen Duterte labina kun igtatanding ha pag-administrar han pandemya ha Vietnam, New Zealand ngan Taiwan. Ginpakita nira an importansya han makusog nga sistema nga pankalib-sugan, *mass testing* ngan *contract tracing*. Mayda mga panigamnan nga makakabulig an bakuna agud mapugngan an pagsamwak han bayrus, kundi kinahanglan pa ini pamatud-an ha tiarabot nga mga bulan, labina nga mayda mga bag-o nga baryant o klase hin Covid-19 nga mas madag-

mit sumamwak ngan posible diri epektibo an bakuna. An napamatud-an ha eksperyensya nga prinsipal nga sangkap ha madinaugon nga pagkontrol ha pandemya amo an estado nga mayda kapas ngan sadang nga rekurso para ha pampubliko nga pankalib-sugan.

An problema, atubangan han nagpapadayon nga pandemya, iba an prayoridad han pakyas nga gubyrno ni Duterte. Ha badyet yana nga tuig, kulang ura-ura an gin-alutaga nga pondo para ha bakuna ha Covid-19 sanglit wala-tuo an pangutang agud la mayda igparalit. Waray gihapon ini gin-gahin nga pondo para ha libre nga *mass testing* ngan dagmitay nga *contract tracing*, kundi todo-buhos an pondo para ha militar ngan pulis ngan ha National Task Force to End Local Communist Armed Conflict (NTF-ELCAC).

Tungod kay waray ginhimo agud pakusgon an sistema nga pankalib-sugan ngan nagtapod la ha mga solusyon nga militar ngan pulis, sigurado nga mapapakyas an rehimen Duterte nga kontrulon an pandemya, ngan sigurado nga mapakyas ha pagpabuylo han ekonomiya. Waray

ini iba nga hingaradtuan kundi mas grabe nga krisis, mas grabe nga disempleyo, pagkalugi han mga negosyo, kawaray hin kita, pagluya han produksyon, paghitaas han presyo, kakurian ngan gutom.

Atubangan han grabe nga pagkukuri han nasud durot han pandemya ngan krisis ha ekonomiya, waray wantas nga kampanya han represyon an ginpaprayoridad han pasista nga rehimen. Ha mga nakalabay nga bulan, dugang nga nagin mas madarahug ngan makamaratay an mga atake han pasista nga estado kontra ha demokratiko nga mga pwersa nga nakontra ha kontra-katawhan nga mga palisiya ngan pagdumara.

Ilarum han Anti-Terror Law ngan ha mando ni Duterte nga "patayon ngatanan nga komunista," ginmando han NTF-ELCAC, militar hunta ni Duterte, an serye han koordinado nga mga pagpatay ngan pangaresto ha Southern Tagalog, Bicol, Panay, ngan ha National Capital Region. Duguon an mga kamot ni Duterte ngan han iya mga pasista nga alipures ha nagtitikadamo nga ihap han ira mga biktima. Dugang ha AFP ngan PNP, gin-gagamit hini an mga korte, iba pa nga ahensya han gubyrno ngan lokal nga yunit han gubyrno komo sararigan ha mahugaw nga gerra han terorismo han estado agud pamingawon ngan pugngan an bug-os nga nasud.

Kaangayan la nga bug-os-kusog nga kundenaron an tinagdamo nga pagpatay han uhaw-ha-dugo nga hi Duterte. Samtang diri napa-paundang, an kauhaw ha panmatay padayon ini nga mahihingadto ha mas damo nga masaker ngan tinagdamo nga pagpatay ha tiarabot. Waray iba nga tuyo hi Duterte kundi an perdhon ha kahadlok ngan pagbuhagbuhagon an katawhan, agud seguruhon an iya pusisyon ngan mapahilawig pa an iya kurap nga pampulitika nga dinastiya lahos pa ha 2022.

Imbes nga mahadlok, kinahanglan dugngan pa han katawhan an ira kaisog ngan pursigido nga ibuksas, suknaon ngan atuhan an kampanya nga represyon han rehimen US-Duterte ngan an kontra-

"Atuhan...", *sundan ha paypay 3*

 <p>Bolyum LII Ihap 6 Marso 21, 2021</p> <p>Igin-gagawas an <i>Ang Bayan</i> ha yinaknan nga Pilipino, Bisaya, Iloko, Hiligaynon, Waray ngan Ingles.</p> <p>Nakarawat an <i>Ang Bayan</i> han mga kontribusyon ha porma han mga artikulo ngan balita. Gin-aaghat liwat an mga mambarasa nga magpaabot han mga suson ngan rekomendasyon ha ikauuswag han aton mantalaan.</p> <p> @prwc_info</p> <p> cppiinformationbureau@gmail.com</p>	<h2>Gin-uunod</h2> <p>Editorial: Atuhan an pasista nga <i>lockdown</i> ngan represyon 1</p> <p>17 nga armas, nakumpiska han BHB 1</p> <p>Nagkakaurusa nga katuyuanan han Pula nga mangaraway 3</p> <p>Kayod-karabaw an kababayin-an nga paraguma 4</p> <p>Mga protesta 4</p> <p>1 kamilyon nga kababyin-an, nawarayan hin trabaho 5</p> <p>Manipulasyon ha presyo han mga lana 6</p> <p>Pagmimina han <i>magnetite</i> ha Cagayan 7</p> <p>Ha dagmit nga pulong 8</p> <p><i>Red-tagging</i> ha mga magturutdo ngan empleyado 9</p> <p>"Bloody Sunday" ha Southern Tagalog 9</p> <p>Lider han Partido, brutal nga ginpatay 10</p> <p>Panmilitar nga paisan-isanay han US-China, papipintason 10</p>
<p>Igin-gagawas an <i>Ang Bayan</i> duha kabeses kada bulan han Komite Sentral han Partido Komunista ng Pilipinas</p>	

"Atuhan...", *tikang ha paypay 2*

demokratiko, militarista ngan pakyas nga baton hini ha pandemya. Kadungan hini, kinahanglan nga waray kasumo nira nga ipahayag an ira mga demanda ngan ig-insister an pagpahitaas han suhol, pagpahimubo ha presyo han lana, pagkaon ngan iba pa nga paplilon, dagmit nga ayuda para ha ngatanan nga nagkukuri, ngan iba pa nga mga pitad para ha ira kaupayan.

Samtang nakapokus an pira nga grupo ha eleksyon 2022, kinahanglan nga itadong han masa nga Pilipino an ira paningkamot ha tinagdamo nga paggios ha kakarsadahan agud ipakita an ira kolektibo nga kangalas ngan ipanawagan an pagtapos han pasista nga tiraniya. Kadungan hini, waray kaguol nga magios an Bagong Hukbong Bayan agud depensahan an masa ngan papagbatunon an mga pasista nga mayda magbug-at nga krimen ha katawhan. AB

Nagkakaurusa nga katuyuanan han mga Pula nga mangaraway

Nagtuturugpo han ungara para ha rebolusyunaryo nga pagbabag-o an magkalain-lain nga estorya han mga Pula nga mangaraway tikang ha dirudilain nga kahimtang han kinabuhi. Ha sakob han Bagong Hukbong Bayan (BHB), nagkakaurusa an mga gintatalumpigos nga klase ngan sektor nga magserbe ha masa, bug-uson an ira kusog ngan bag-uhon an katilingban.

Ginmana ni Ka Kiko, 19, an paras-anon han kalagsan niya nga kag-anak. Tungod kay waray kalugaringon nga tuna, naduso hiya nga magpauripon ha agaron maytuna, ngan adlaw-gab-i naghimakuri agud ibaligya an mais hin haros libre. "Permi ginlalangan han buyer an pagpalit han mais kahuman anihon kay hulos pa kuno. Kundi grabe kabarato la gihapon an palit ha dayuday."

Nagin kaapi hiya han Kabataang Makabayan diin nahibaruan niya kun tiunan-o bag-uhon ini nga sistema ngan maghimo hin mas maupay nga kabuwason. Umapi hiya ha BHB ha dayuday.

Katorse anyos naman hi Ka Yo-yo han maeksperyensya an kamada-

rahug han mga sundalo. Nag-aalog hira hadto han iya bata han mahikatapo nira an mga sundalo. Ginkastigo hira ha tahap nga mga membro hira han hukbo han katawhan.

"Saludo gud ako ha hukbo. Kun mayda nahikakatapo nga masa, ginkukumusta hira ha presyo han mais, han abono. Kundi kun mga sundalo an nahikakatapo han masa, 'hain an mga NPA?' an dayon nga ginpapakiana" pagtatanding ni Yoyo, nga umapi han umabot na ha sakto nga edad.

Han nakada na ha hukbo utro nga nakaeksperyensya hin pangigipit tikang ha mga sundalo an iya kag-anak. Ginkumbinser hiya nga umuli kabalyo hin bag-o nga balay

"Nagkakaurusa...", sundan ha paypay 4

"17 nga armas...", *tikang ha paypay 1*

Ha iba pa nga parte han nasud

Ozamiz City. Gin-gamaan han BHB-Misamis Occidental an mga tropa han 10th IB ha Barangay Guimad hadton Marso 6. Walo an patay ngan usa an samaran ha mga sundalo nga hadto naglalansar han operasyon kombat ha lugar. Kahuman hini, ginbomba han Air Force an lugar han panhitabo. Nagdurot ini han pagkaruba han kalibungan ngan mga umhanan.

Quezon. Gin-ambus han usa nga yunit han BHB-Quezon an nag-ooperasyon nga tropa han 201st IBde ha Sityo Colong, Barangay San Francisco B, Lopez hadton Marso 5. Tulo an patay ngan usa an samaran nga sundalo.

Occidental Mindoro. Gin-isnayp han usa nga yunit han BHB-Mindoro an nag-ooperasyon nga tropa han 4th IB ha Barangay Manoot, Rizal hadton Marso 3. Usa kasemana na nga nagsusulay-sukay

an mga pasista nga sundalo ha magkaraknit nga barangay.

Western Samar. Ginpakyas han usa nga yunit han BHB-Western Samar an atake han masobra 100 nga nag-ooperasyon nga tropa han 46th IB ha Barangay Canlobo, Pinabacdao hadton Pebrero 8. Duha an nahisumat nga napatay ha 46th IB. Kahuman han agway, naghulog hin walo nga bomba ngan upat kabeses nga ginkanyon han mga sundalo an lugar han agway. Nangistraping liwat ini sakob hin 45 kaminuto.

Panay. Unom nga opensiba an ginlansar han BHB-Panay kontra ha militar ngan pulis nga responsable ha masaker ngan pangaresto han mga Tumandok ha nakalabay nga bulan. Duha an napatay ngan lima an samaran ha mga berdugo.

Hadton Marso 11, ginpabuthan han BHB an mga tropa han 12th IB nga naglalansar hin Retooled Com-

munity Support Program (RCSP) ha Barangay Panuran, Lambunao. Ginpupsil liwat hini an nagresponde nga mga sundalo ha Barangay Agcarope, Janiuay. Han sumunod nga adlaw, ginpabuthan an usa nga sarkyan han pulis ha Barangay Pughanan, Lambunao. Duha an nasamaran ha mga pulis.

Hadton Marso 3, ginpabuthan liwat han BHB an sarkyan han mga pulis ha Barangay Canawili, Janiuay.

Ha Southern Iloilo, ginpabuthan han BHB an mga sundalo han 79th IB ha Barangay Iglilico, San Joaquin hadton Pebrero 18. Duha an nahisumat nga napatay ngan tulo an samaran ha ranggo han militar.

Ha Capiz, ginpabuthan hadton Pebrero 26 han BHB an mga tropa han 12th IB nga naglalansar hin RCSP ha Barangay Buri, Tapaz. AB

Kayod-karabaw an mga kababayin-an nga mga parag-uma

Ginsesering nga usa nga "diri nakikita" nga pwersa ha pagtrabaho an mga kababayin-an nga parag-uma. Ha datos han Center for Women's Resources hadton 2018, 644,000 la nga kababayin-an an gin-ihap han estado ha sektor han agrikultura. Gutiyay ini nga ihap tungod kay kadam-an ha ira waray kalugaringon nga tuna ngan nakakategorya komo "maybahay." Luyo ini han ira partisipasyon ha ngatanan nga parte han produksyon--tikang ha pagtanom, pag-abono, paggabot han banwa, tubtub ha pag-ani, pagbulad, pagsako ngan pagbaligya. Labot ha direkta nga pag-uma, hira pa an napapel han mga pansuporta nga mga buruhaton sugad han pag-andam han pagkaon, gahi ngan iba pa.

Diri ginsusukol ngan ginbubutan ngan hin balor an ira oras ha buruhaton nga panimalay ngan pag-ataman han mga anak. Tungod kay nakatalaan ha ira nga pagsaktuhon an kita ha ira garastuson ha pamilya, obligado hira nga mangutang o mamingling hin kadugangan nga kita. Mas agsub hira nga malubong ha utang, itanding ha kalalakin-an.

Ha nakalabay nga tuig, dugang nga naghaligot an partisipasyon han mga kababayin-an nga parag-uma ha pwersa han pagtrabaho ha luyo han doble o triple nga pagkayod nira agud mabuhay an ira mga pamilya. Pas-an nira an kawara han kita ngan trabaho ha pag-uma nga durot han haros waray katapusan nga *lockdown*. Nakukurian hira ma-

"Kayod-karabaw...", *sundan ha paypay 5*

"Nagkakaurusa...", *tikang ha paypay 3*

ngan karabaw. Waray magpauwat hi Yoyo, sanglit ha kapakyasan ginpaiwas han militar an iya pamilya ha baryo, butang nga nagsungo han iya kangalal ha kaaway.

Pito katuig na an naglabay tikang han kastiguhon hiya han mga sundalo. Diri na adto mauutro pa. Kaapi na hiya ha hukbo han katawhan nga nagdedepensa ha masa nga rinaugdaug ngan magpu-puo ha kaaway.

Ginhiningyap liwat nira Ka Laura ngan Ka Eunice nga bag-uhon an sistema diin nagsisingabot an mga employer ha kabaltok ngan kapas han sugad ha ira nga mga propesyunal. Komo usa nga reporter ha usa nga dako nga kompaniya nga dyaryo, nakaeksperyensya hi Ka Laura hin pagtitipid ha suhol ngan mga benepisyo. Ha proseso han iya trabaho dugang hiya nga napukaw ha kadunotan han mga pulitiko nga ginsisingabot an kagipitan han sugad ha iya nga gudti nga reporter agud pahamuton an naalisngaw nga reputasyon han mga upisyal.

Nag-resign hi Ka Laura kahuman mahunahunaan nga diri niya akos pagserbahan an usa nga ipokrito nga institusyon ngan

nagtrabaho ha usa nga institusyon nga nag-uundong han *social action* para ha mga kabatan-unan. Tikang hini nga institusyon, nagpultaym komo usa nga aktibista hi Ka Laura. Tikang hadto, damo an iya ginkahitapo nga mga tawo, tubtub nga nagkamayda hin higayon nga lumubog ha komunidad han mga parag-uma diin nakilala niya an mga Pula nga mangaraway. Ha dayuday, nakumbinser hiya nga magpultaym ha hukbo han katawhan.

Nagsusurat pa gihapon tubtub yana hi Ka Laura, diri na para ha dako kompaniya, kundi para ha rebolusyon.

Aram naman ni Ka Eunice an responsabilidad han mga intelektuwal ha rebolusyon. Ha iya unom kabulan ha hukbo han katawhan, damo na an iya nagin estudyante ha literasiya ngan numerasiya, ngaduha Pula nga mangaraway ngan masa. Nakahaman hiya han AB English. Nagin magturutdo liwat hiya sakob hin unom katuig. Ha Pula nga eskoylahan, napadayon niya an iya pagtudto ha mga kasama ngan masa butnga han peligro, ngan kakurian han masa. AB

Adlaw han Kababayin-an. Sobra usa kayukot an nagmartsa ngadto ha tulay han Mendiola ha Manila agud igsalin-urog an Internasyunal nga Adlaw han Kababayin-an nga Anakbalhas hadton Marso 8. Ha pangunguna han Gabriela, gindemanda han mga organisasyon an dagmit nga ayuda, pakabuhi, suhol ngan trabaho. Naglansar liwat hin kadugangan nga protesta ha Baguio City, Bulacan, Naga City, ngan Iloilo City.

Usa katuig nga *lockdown*. Nagprotesta an 150 nga membro han mga nasyunal-demokratiko nga organisasyon atubangan han Commission on Human Rights ha Quezon City hadton Marso 17 agud hinumdumon an pag-usa katuig han *lockdown* nga gin-imponer ni Rodrigo Duterte ha Luzon. Demanda nira an talwas ngan libre nga bakuna, ₱10,000 nga ayuda ngan pagtapos han militarista nga *lockdown*. Ginlansar an kapareho nga mga protesta ha iba pa nga parte han Metro Manila, Laguna, Baguio City ngan Central Luzon. Hadton Marso 15, nagprotesta liwat ha Quezon City an mga myembro han Kadamay, Anakbayan ngan Piston.

Panalipdan an Southern Tagalog. Usa nga protesta an ginlansar han mga organisasyon masa agud kundenaron an panmatay ha Southern Tagalog ngan kadagmitan nga pagpagawas ha mga gin-aresto ha ginngaranan nga "Bloody Sunday" ha Calamba, Laguna hadton Marso 16. Nagkamayda liwat hin kapareho nga mga paggios an mga aktibista ha US, France ngan Australia.

Kontra-pribatisasyon han merkado ha Cebu. Tres syentos nga parupaninda ngan ira mga tagsuporta an nagprotesta ha atubangan han upisina han mayor han Cebu City hadton Marso 17 agud tipahan an tarhug han pribatisasyon han merkado. Ikatulo kasemana na ini nga protesta han mga parupaninda. Plano han lokal nga gubyerno nga ihatag an kontrata ha pagpauswag han merkado ha Megawide Construction Corporation han pamilya Consunji.

"Kayod-karabaw...", tikang ha paypay 4

kabiling hin mga trabaho nga "side-line" nga kadugangan nga kita tungod ha mga restriksyon ha pag-gios bisan ha sakob han baryo.

"Haros katunga la an kita namon ha pangani hadton 2020 itanding ha nakalabay," estorya ni Jeni, kabakyang nga parag-uma ha guti nga maisan nga ginpiletehan han iya asawa. Nagkulang hira ha pestisidyo, gahi ngan abono tungod kay waray hira makahabol han pagpalit antes an tigdaan nga *lockdown* nga nagpaserra ha mga tindahan. Waray hira kapamilya nga nakabulig ha ira ha uma tungod ha mga restriksyon. Nakurian hira nga ibaligya an ira mga produkto tungod kay waray nira masakyan.

Agud madugangan an kita, sinakob hi Jeni komo labandera duha kabeses kada semana. Nakarawat hiya hin ₱250 para ha bug-os nga adlaw nga paglaba. Kundi bisan kun magkulop hiya kumayod, ura-ura kakulang pa gihapon an iya tirok.

"Grabe an *stress* paghinunahuna kun tiunan-o pagsasaktuhon an guti nga kita," sering pa niya. "Mas agsub nga kamote o mais nga bugas an pamahaw han kabataan imbes nga luto. Diri liwat permi sakto ha oras an pagkaon."

Ha ginhimo nga sarbey ha Pilipinas ngan iba nga nasud, mas mabug-at ha hunahuna han kababayin-an an *lockdown* itanding ha kalalakin-an tungod kay hira an kaagsuban nga nag-aasikaso ha ira mga pamilya. Ha kamutangan nga gipit an kita para ha matag-adlaw nga panginahanglan, diri nira hul-os mapinsar kun ano an hihimuon kun magkasakit an usa ha ira ha panahon han pandemya. Pinakahitaas an

stress nga naieksperyensyahan han mga iroy, labina an mayda mga anak nga 18 anyos tipaubos. Tungod ini ha tradisyunal nga pag-amkon han mga iroy han responsabilidad ha pag-ataman ngan pageseguro han kalibsugan han ira mga anak.

Ha kaso ni Jeni, naeskoyla pa an iya tulo nga anak. Natutunga an iya oras ha pagbantay ha pag-eskoyla han kabataan ngan pagpakabuhi. "Nakaon hin dako nga oras an pagbaton ha modyul nga kunta nagagamit para ha iba pa nga buruhaton nga mapagkakakitaan."

Gintitikangan liwat han *stress* giutan han mga iroy ngan anak an *blended learning*. Ha kaso ni Thelma, diri niya nakakabulig ha mga buruhaton panimalay an iya kabataan nga nakapokus ha pagbaton han mga modyul. "Kakuri na sugon," sering niya. Bisin kun prinsipal nga trabaho ni Thelma an mga buruhaton panimalay, nabulig liwat hiya ha iya asawa ha panahon han kat-tanom ngan kat-ani.

Sugad ni Jeni, naghimubo an kita han pamilya ni Lola Norma ilarum han *lockdown*. Ha pagtanom han singkamas ngan utanon hira nakita nga mag-asawa. "Waray namon mahibaligya an iba nga ani," sigon ha iya, "hadto, ha mga eskoylahan kami nagbabaligya sanglit iban gud an kita."

Agud madugangan an kita, nag-aataman han baboy ngan iba pa nga hayop hi Norma. Dugang pa hini, nagbabaligya liwat hiya hin singkamas ngan naghihimo han dirudilain nga buruhaton ha panimalay sanglit waray hiya panahon agud buligan an iya apo nga naeskoyla nga hiya an nag-aataman.

Masobra usa kamilyon nga kababayin-an, natanggal ha pwera ha pagtrabaho

MASOBRA USA KAMILYON nga kababayin-an an nataktak ha pwera ha pagtrabaho hadton nakalabay nga tuig. Haros doble ini ha ihap han kalalakin-an (600,000) nga natanggal ha pareho nga panahon.

Ha sugad, 19.7 milyon o sobra katunga han kababayin-an nga mayda edad 15-tipaigbaw an diri ginkikilala nga kaparte han pwera ha pagtrabaho. Ha masobra 37 milyon nga kababayin-an nga aada ha nasering nga edad, 17.4 milyon la an aada ha pwera ha pagtrabaho. Kalakip ha mga gintanggal an mga kababayin-an nga naeskoyla, mga maybahay, mga napriso o waray makagios durot han *lockdown*, mga mayda sakit, ngan mga naghuhulat han resulta ha gin-aplayan nira nga trabaho. Hadto na himubo an tantos han partisipasyon han kababayin-an ha pwera ha pagtrabaho itanding ha kalalakin-an. Ha pinakaaurhi nga datos, aada la ha 46.9% an tantos han partisipasyon han kababayin-an ha pwera ha pagtrabaho itanding ha 73.9% han kalalakin-an.

Ha pagtantiya han Ibon Foundation, masobra 10 milyon nga Pilipino, ngan diri 4 milyon la sugad han tantiya han estado, an waray trabaho hadton Enero. Mas hitaas an tantos han disempleyo ha ranggo han kababayin-an (8.8%) itanding ha kalalakin-an (8.7%). Dako liwat nga ihap han kababayin-an (13.4%) an kulang ha trabaho han nakalabay nga tuig.

Manipulasyon ha presyo han lana

Syahan ha duha-kaparte nga serye kasumpay han industriya han lana ha Pilipinas.

Ura-ura kamakangangalas an paghakin han super-tubo han mga kompanya han lana samtang an katawhan Pilipino nahiagum hin sobra nga kakurian butnga han grabe nga krisis ha ekonomiya ngan pandemya. Hadton Marso 17, utro na liwat nga humitaas an presyo han mga produkto nga petrolyo. Tikang Enero 6, amo ini an ikawalo nga utro nga paghitaas han mga presyo, masobra duha hin tunga kabises nga mas agsub itanding ha mga higayon nga ginpamenos ini.

Sumatotal, sakob han sumobra-kumulang 50 kaadlaw, diri mamenos ha ₱5.70 na an iginhitaas han presyo han kada litro han *diesel*, ₱4.61 ha regular nga gasolina, ₱4.27 ha *unleaded* ngan ₱5.01 ha kerosin.

Ginsisingabot han mga kompanya han lana an pagdako han kita han *diesel* ngan iba pa nga mga produkto kahuman limitado nga abrihon an transportasyon. Karuyag nira nga dagmit nga maghakin han tubo agud mabawi dayon an naiban ha ira kita hadton nakalabay nga tuig. Nagdadagmit hira ha kabaraka nga utro mag-imponer an rehimen han mga restriksyon atubangan han pandemya.

Ginpapagawas nira nga an paghitaas-pagluros han presyo han lana natural nga paggios depende ha presyo han krudo nga lana ha pankalibutan nga merkado. Kundi waray malinaw nga pormula ha pagtalaan hini. An kamatuoran, gintatalaan an lokal nga presyo han kartel giutan han mga kompanya han lana.

An paghitaas-pagluros han pre-

syo han mga produkto nga petrolyo durot han manipulasyon han mga kompanya han lana. Ginhihimo ini agud makuha han mga kompanya an maksimum nga tubo ha pagbaligya han ira produkto. Mas agsub nga nahitaas an mga presyo itanding han lumuros. Tikang 2017, mas agsub hin 1.2 kabeses an paghitaas han presyo han mga produkto han lana itanding ha pag-iban. (Kitaon an Talahanayan 1).

Labot ha mas agsub nga paghitaas, mas maiha liwat nga ginray-sang an presyo han mga produkto nga petrolyo kahuman ini paumentuhan itanding kahuman humamubo. Tikang Enero tubtub han Marso 11, 49 kaadlaw nga nagpabilin an presyo kahuman mag-umento samtang 15 kaadlaw la kahuman ini pahimub-an. Asya liwat an nahitabo hadton nakalabay nga tuig. (Kitaon an Talahanayan 2). Ungod ini bisan kun maluya an baligyaay hadton 2020.

Kun lalagidgiron an datos, makikit-an nga diri hul-os nga tinuod an ginsesering han mga lokal nga

kompanya han lana nga an paghitaas ngan pagluros han presyo han mga produkto nga petrolyo nag-eespiho la han paggios han presyo han krudo nga lana. Makikita nga mas damo an ihap han mga adlaw nga umentado an presyo han mga produkto nga petrolyo ha Pilipinas itanding ha ihap han adlaw nga humitaas an presyo han krudo nga lana ha internasyunal nga merkado. (Kitaon an Talahanayan 3.)

Kinahanglan suknaon an sugad nga manipulasyon ha presyo han mga kompanya han lana. Nakakadugang ini ha grabe na nga mabug-at nga pas-anon han katawhan Pilipino, labina han mga trabahador, parag-uma ngan bagaproletaryado. An paghitaas han presyo han *diesel* ngan gasolina mas nagduso han paghitaas han presyo han pagkaon, transportasyon ngan iba pa nga batakan nga produkto ngan mga serbisyo.

Kinahanglan nga ig-insister han katawhan Pilipino nga irolbak o pamenuson an presyo han mga produkto nga lana agud maibanan bisan gutiay an ira paras-anon. Makatadungan nga ig-insister nira nga ikontrol an presyo han mga produkto nga petrolyo ngan magkamayda hin moratoryum ha paghitaas han presyo hini. Kinahanglan liwat nira iduso an pagbasura ha 10% nga buhis nga ginpatok ni Duterte ha panahon han pandemya, dugang pa ha nahiuna na nga ginpatok pinaagi han TRAIN nga pareho nga iginpapasa han mga kompanya han lana ha mga mamaralit. **AB**

Talahanayan 1
Beses nga naghitaas o naghimubo an presyo han produkto nga lana tikang 2017

PRODUKTO	PAGHITAAS	PAGHIMUBO
SUPER UNLEADED	103	71
PREMIUM UNLEADED	98	74
REGULAR	99	75
DIESEL	95	77
DIESEL PLUS	90	83
KEROSENE	103	71

Surok: Department of Energy

Talahanayan 3
Ihap han adlaw nga naghitaas an presyo han krudo nga lana merkado nga Brent

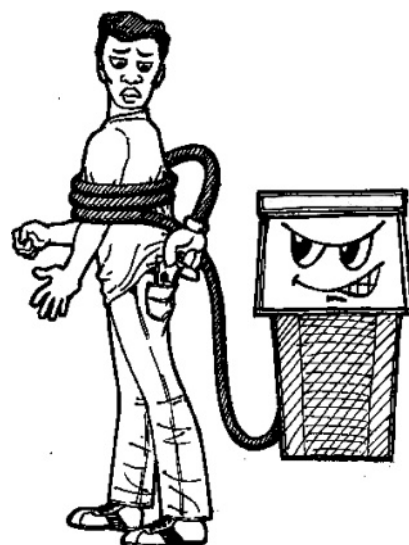
TUIG	ADLAW NGA NAGHITAAS
2017	136
2018	124
2019	139
2020	135
2021	30

Surok: Energy Information Administration han US

Talahanayan 1
Ihap han adlaw (abereyds) nga naraysang an presyo kahuman pahitas-on ngan kahuman pahimub-on

TUIG	NAGHITAAS	PAGHIMUBO	GIUTAN	RASYO
2017	138	134	4	1.03
2018	201	155	46	1.30
2019	202	134	68	1.51
2020	174	171	3	1.02
2021	49	13	36	3.77

Surok: Department of Energy

Pagmimina han *magnetite* ha Cagayan

Gintikangan na hadton nakalabay nga bulan an gin-ngaranan nga Cagayan River Rehabilitation Project, usa nga programa ha pag-ukad han maitom nga baras (gintatawag nga *black sand* nga mayda mineral nga *magnetite*) ha parte han Cagayan River ha bungto han Gonzaga agud kuno "pugngan an pagbara" hini. An *magnetite* prinsipal nga sangkap nga gin-gagamit ha paghimo han puthaw.

Hadton 2010 pa nagtikang an eksplorasyon han magkalain-lain nga mga kompaniya ha salog ngan dagat han probinsya. Kundi maiha na nga naukoy an plano nga maghimo hin hiluagan nga pagmina durot han hugot nga pagpugong han mga residente ngan grupo nga pankalibungan.

Agud ilusot an proyekto, ginpagawas han mga upisyal han rehimen nga "rehabilitasyon ngan restorasyon" han Cagayan River an prinsipal nga katuyuanan hini. Ginpaspas an pagpirma han kontrata para hini hadton Disyembre 2020, pira kasemana kahuman manlasurbo an bagyo nga Ulysses nga nagdurot hin grabe nga pagbaha ha probinsya. Ginhatag ini ha kompaniya nga JDVC Resources Corp., subsidiyaryo han Apollo Global nga pananag-iyang han burges kumprador nga hi Vittorio Paulo Lim.

Nakasurat ha permit nga gintutugutan an kompaniya nga minahan an mga mineral nga rekurso ha 1,902 kaektarya nga salog ngan dagat nga ginlulupgop han Mineral Production Sharing Agreement (MPSA) hini. Amo ini an pinakadako nga konsesyon ha *offshore mining* (pagmimina ha kadagatan) ha bugos nga nasud. Gintatantiya nga makikita ha erya han konsesyon an

maabot 632 milyon metriko-tonelada nga *black sand*. Ngatanan nga makukuha nga mineral dinhi direkta nga ipapadara ha China.

Hadton Enero, 76 nga organisasyon nga makakalibungan an nagpetisyon agud paundangon an nasingring nga proyekto. Sigon ha ira, makahiribang an hihimuon nga pagmina han *magnetite* ha sistema nga pan-ekolohiya o kinabuhi han dagat. Rurub-on hini an protektado nga mga rekurso han dagat sugad han mga *coral reef* ngan mga tanom ha dagat nga yawe nga pagkaon han mga nawawara na nga mga hayop sugad han dugong ngan balyena. Magtatambak ini hin mahugaw nga kemikal tikang ha mga operasyon han pagpoproseso nga hihimuon ha dagko nga mga barko nga maghihimo han pag-ukad. Papatayon hini diri la an mga tanom ha dagat ngan mga isda nga nabubuhi dinhi, kundi sugad liwat an pakabuhian han mga parupangisda nga nasarig dinhi.

Ika-26 katuig han Philippine Mining Act of 1995

Hadton Marso 3, eksakto nga 26 katuig an nakalabay tikang han ipatuman han reaksyunaryo nga estado an Philippine Mining Act of 1995. Amo ini an balaud nga nag-abre ha nasud ha todo nga paghakin han

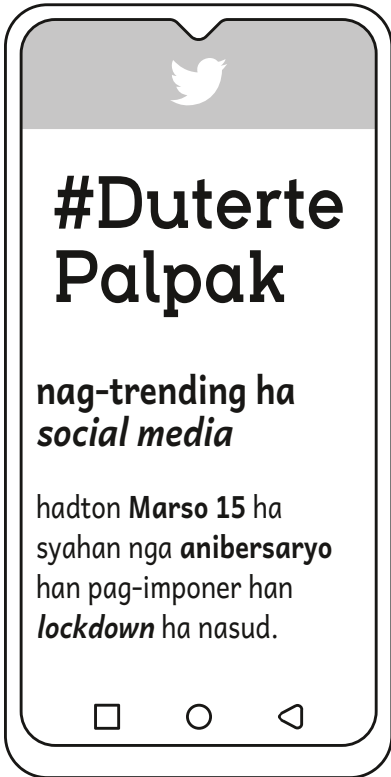
mga langyaw nga kompaniya ha minahan ngan ira mga kasosyo nga burges kumprador. Sigon ha pinakaurhi nga datos han Mines and Geosciences Bureau, nag-oopereyt ha nasud an diri mamenos ha 503 nga kompaniya ha pagmimina ngan pagkakwari nga naglulupgop ha 723,238 kaektarya nga tuna ha magkalain-lain nga parte han nasud.

Pinakadako hini an Financial or Technical Assistance Agreement (FTAA) para ha operasyon han Sagittarius Mines, Inc. nga nagmimina hin bulawan ngan tanso ha South Cotabato, Sultan Kudarat ngan Davao del Sur (26,502 kaektarya); ngan Agusan Petroleum and Mineral Corporation nga nagmimina hin bulawan ngan pilak ha isla han Mindoro (46,051 kaektarya). Naka-hangir yana an aplikasyon para ha pagpahilawig han FTAA han kompaniya nga Ocenagold nga nagmimina hin bulawan ngan tanso ha Nueva Vizcaya ngan Quirino (9,238 kaektarya) kahuman ini matapos hadton 2019.

Ha mga FTAA ngan MPSA nga mayda epektibidad hasta yana, pinakadako an kabug-usan nga lupgop han mga minahan an bulawan (187,671 kaektarya), *nickel* (125,748 kaektarya), *magnetite*, pilak (70,041 kaektarya) ngan tanso (55,583 kaektarya). Hadton 2019, gintatantiya nga aada ha 153 tonelada nga bulawan an kabug-usan nga gin-eksport han Pilipinas nga nagbabalor hin ₱64 bilyon. Haros ngatanan hini (135 tonelada) nahingadto ha Hongkong. Pinadako naman an gin-eksport nga tanso han nasud ha China (294,786 tonelada).

Luyo han grabe nga kahibangan nga gindudurot hini ha kalibungan, ura-ura kaguti la an amot han mga minahan ha kabug-usan nga paguswag han lokal nga ekonomiya. Hadton nakalabay nga tuig, gintatantiya nga ₱133 bilyon la an ginkita han reaksyunaryo nga gobyerno ha sektor han pagmimina ngan pagkakwari o katugbang la han 0.7% ha kabug-usan nga *gross domestic product*. Guti la an kaibahan hini ha nahirekord nga parte han sektor nga 0.8% antes pa man manlasurbo an pandemya hadton 2019. **AB**

1SAMBAYAN

Usa ha mga natindog nga *convenor* hini hi Ret. Supreme Court Justice Antonio Carpio.

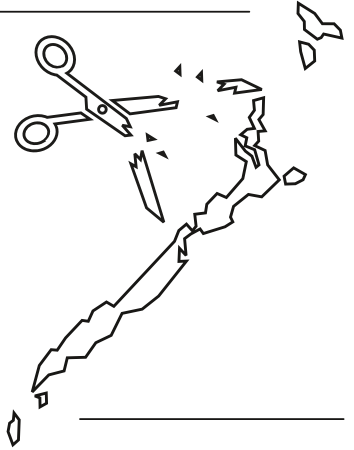
koalisyon nga gintukod han oposisyon ha pulitika agud atuhan an kandidatura han grupo ni Duterte ha 2022.

172,304

 an bumotos han "NO"

kontra ha 122,223 nga bumotos hin "YES" ha **pagbabhin han Palawan**

ha tulo nga probinsya ha plebisito hadton Marso 13.

Lumobo ngadto ha 37%

an kabug-usan nga parte han **US** ha **pankalibutan nga eksport han mga armas** hadton 2016-2020 **tikang ha 32%** han 2011-2015. US an nangununa nga eksporter han mga armas ha bug-os nga kalibutan.

Surok: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)

931 M tonelada

pagkaon an nakakarag

o ginlalabog na la kada tuig ha bug-os nga kalibutan. 17% an kabug-usan nga bolyum han pagkaon nga kaya pa unta kaunon.

Surok: United Nations Environment Programme Food Waste Index Report 2021

240,000

trabahador pankalibsugan pa la an nababakunahan kontra ha Covid-19

waray pa ha **ikaupat** han kabug-usan nga **donasyon nga bakuna** nga nakarawat han nasud tikang han katapusan nga semana han Pebrero.

Surok: Department of Health

150 katuig

na an nakalabay han tukuron an Paris Commune

an **pinakasyahan nga gub-yerno nga gintukod han klase nga trabahador**. Nilastar ini hin 72 kaadlaw (Marso 18 tubtub Mayo 28) antes madugo nga perdhon han burgesya. An mga napurot nga lek-syon hini padayon nga nagiya ha mga proletaryo nga rebolusyunaryo hasta yana.

Bawion an mga kakarsadahan

panawagan han mga protesta ha London

agud himuon nga talwas an mga kakarsadahan para ha kababayin-an. Ginduso an mga paggios han mga **pagsikmit** ngan **pagpatay** han usa nga **pulis** kan Sarah Evevard samtang naglalakat hiya tipauli ngadto ha iya balay.

Pagbug-os han militar ngan pulis han *hitlist*, nabuksas

Nabuksas hini nga naglabay an pagtirok han rehimen Duterte han mga ngaran han mga magturutdo, empleyado han gubyrno ngan abugado nga target para ha sistematiko nga *red-tagging* ngan "nyutralisasyon." Hadton Marso 10, gin-gawas ha publiko an usa nga *memorandum* han Department of Interior and Local Government nga nagmamando ha mga ahensya han estado nga ilista ngan isumite ha mga pulis ngan militar an mga ngaran han mga magturutdo ngan empleyado nga myembro han Alliance of Concerned Teachers ngan Courage.

Antes hini, nabuksas an pag-aro han hepe ha paniktik han Calbayog City ha Samar nga hi Police Lt. Fernando Calabria, Jr. ha lokal nga korte han listahan han mga abugado han mga gin-aakusaran hini nga mayda kalabutan ha armado nga kagiusan. Nag-aro pa hiya hin sagdon ha korte kun tiunan-o "inyutralisa" an nasering nga mga abugado.

Umabot na ha 61 nga abugado an ginpatay ilarum han rehimen Duterte.

Iligal nga pag-aresto. Gin-aresto hadton Marso 21 hi Renalyn Tejero, usa nga paralegal han Karapatan-Caraga ha Barangay Lapsan, Cagayan De Oro City. Hadto anay hiya nga estudyante han Alcad. Tubtub yana, diri pa aram kun hain hiya gindara han mga pulis.

Hadton Marso 17, gin-aresto hi Rosanilla Consad, *secretary general* han Alliance of Concerned Teachers-Caraga ngan *assistant principal* han San Vicente National High School ha Barangay Humabon, Butuan City. Hadto na gin-*red-tag* hi Consad ngan ginpailarum ha sarbeylans. Nakagawas hiya kahuman magpiyansa hadton Marso 20.

Ha Iloilo, gin-aresto han mga sundalo hi Julie Lago, kaapi han Katingban sang mga Mangunguma nga Imol sa Janiuay ha iya balay ha Mañacabac, Janiuay hadton Marso 16. Gin-akusaran hiya nga kaapi han BHB. Ha kapareho nga mga kaso, gintamnan hin mga armas ngan "subersibo" nga mga dokumento an iya gin-uukyan. AB

"Madugo nga Domingo" ha Southern Tagalog, ginkundenar

WALA-TUO AN pagkundenar han mga indibidwal, organisasyon ngan bisan han mga ahensya han estado ha pagpatay ha siyam nga aktibista ngan pangaresto ha unom pa hadton Marso 7 ha gin-ngaranan nga "Madugo nga Domingo" ha upat nga prubinsya han Southern Tagalog.

Labot ha lima nga aktibista nga nahisumat han *Ang Bayan* hadton Marso 7, an upat nga ginpatay ha gin-ngaranan nga COPLAN ASVAL amo an magbugto nga hira Puroy dela Cruz ngan Randy dela Cruz ha Sityo Mina, Barangay Sta. Inez, Tanay, Rizal. Mga myembro hira han grupo nga Dumagat Sierra Madre. Sugad liwat, ginpusil tubtub ha mapatay hira Abner ngan Edward Mendoza, mga myembro han San Isidro Kasiglahan, Kapatiran at Damayan para sa Kabuhayan, Katarungan at Kapayapaan ha Sityo Macaingalan, Barangay Puray, Rodriguez, Rizal.

Gintawag ini nga "masaker" han usa nga "parupanmatay nga rehimen" ni Vice Pres. Leni Robredo. Nagpahayag naman hin grabe

nga kabaraka an United Nations, mga internasyunal nga organisasyon ha tawhanon nga katungod, akademiko, singbahan ngan bisan an Commission on Human Rights.

Ginhulga ngan gin-atentaran pa nga pan-aarestuhon han mga pulis an mga kauropdan han mga biktima ha usa nga punerarya ha Antipolo City hadton Marso 10 agud kuhaon an mga patay nga lawas han ira mga kauropdan. Nabawi nira an mga patay nga lawas durot han pag-insister han ira mga tagasuporta.

Nakagawas na hadton Marso 15 hi Elizabeth Camoral, tagapagyakan han Bayan-Laguna, samtang nagpapabilin nga nakadetiner an 5 pa nga mga aktibista. AB

Lider han Partido ngan iya asawa, brutal nga ginpatay

GINSIKMIT, PIRA KABULAN nga sikreto nga gindetiner, ngan gintorturur antes patayon pinaagi han paggarote an mag-asawa nga hira Antonio Cabanatan, 74, ngan Florenda Yap, 65. Ginbilin han mga berdugo an ira mga patay nga lawas ha usa nga balay ha Barangay Botong, Oton, Iloilo hadton Disyembre 26, 2020. Pira na katuig nga retirado ha Partido an mag-asawa durot han sakit ngan kalagas.

Ginkilala han Partido an hilaba ngan magrangat nga kontribusyon ni Cabanatan, nga ginkilala liwat komo Kasamang Manlimbasog (Magpursige). Tikang han magin aktibista nga estudyante hadton 1967 dirudiretso hiya nga nagserbe ha rebolusyon. Yawe nga papel an ginpatuman niya ha pagpundar han nasyunal demokratiko nga rebolusyon ha Cebu, Negros Oriental, Bohol, Leyte, Samar tubtub ha norte Mindanao.

Makarit niya nga ginpamunuan an rebolusyon ha Kabisayaan ngan Mindanao, ngan nagkatin hin magbugat nga responsabilidad.

Mababasa an pagsaludar han Komite Sentral ha Marso 17 nga ispesyal nga isyu han *Ang Bayan*. AB

Panmilitar nga paisan-isabay han US-China, papipintason han administrasyon ni Biden

Waray magkarag hin panahon an bag-o nga lingkod nga administrasyon ni Biden agud konsolidahon an militar nga poder han US ha rehiyon han Asia-Pacific. Susrunod an mga pitad hini para ha pagpakusog han pakig-isabay han hini ha China ha natad militar.

Hadton Marso 11, ginhimo an pinakasyahan nga katitirok han mga lider han Australia, Japan, India ngan US ha gin-ngaranan nga Quadrilateral Security Dialogue o "Quad" agud pagulungon an diplomasya pinaagi han bakuna han US ha rehiyon. Bunga hini nga katitirok an pagpondo ha India hin \$1 bilyon agud magmanupaktura ngan magbaligya han bakuna ha Asia tikang ha katapusan han 2022. Panguntra ini ha diplomasya han China nga nalupgop ha Pilipinas, Indonesia ngan mga nasud nga hirani ha India. Paningkamot liwat ini han US nga kuntrahon an kritisismo han pagtirok han milyun-milyon nga dosis para ha kalugaringon nga paggamit ha butnga han hiluagan nga kalkulangan.

Ginlaladawan an Quad komo militar nga alyansa nga gintukod han US nga diri bulag ha North Atlantic Treaty Organization. Tikang han bug-uson ini han administrasyon Obama hadton 2004, gintuyo han US nga pakusgon an sumpay hini ha India kontra ha China.

Agud lupgupon an India, kahigrani nga mga nasud ngan mga kadagatan hini, ginpahiluag han US an lupgop han erya-kumand han US Pacific Area Command (Pacom) hadton 2018 pa. Gintukod an Indo-Pacific Area Command agud paghadian pareho an Indian Ocean ngan

Pacific (nga nagbubug-os ha 51% han kalibutan) ngan palibutan an China tikang ha duha nga kadagatan. Katuyuanan han Indo-Pacom nga paagsubon ngan dunganan an pagpapatrulya han China ha mga puro nga gin-aamkon hini ha South China Sea. Katuyuanan liwat hini nga pakusgon an sumpayan ha mga militar ha Indo-Pacific pinaagi han pagtambak ngan pagbaligya han mga armas ngan paglansar hini mga mas dagko ngan agsub nga panmilitar nga pagpahiaran.

Tikang 2018, nag-agsub an pagpakita hin kusog han dagko nga bokis de gerra han US ha South China Sea. Naghimo hin lima nga pangdagat nga operasyon an US hadton 2018 ngan walo hadton 2019 ha ngaran han "operasyon ha libre nga pagpalawod." Ha panahon han pandemya, naghimo ini han siyam nga operasyon ngan 13 "transit" o pagagi ha Taiwan Strait. Nagpalupad ini han mga idro nga pan-gerra nga gumamit hin buwa nga pangilalan o nagpakilala nga pribado. Naagi, kun diri man naukoy, an mga barko ngan idro nga pan-gerra han US ha kadagatan han Pilipinas.

Magrabe pa ilarum han administrasyon Biden ini nga mga operasyon. Hadton Marso 2, ginplastar han Indo-Pacom an hangyo hini ha Kongreso han US nga masobra \$27 bilyon nga badyet o ₱1.35 trilyon

(ha balyuay nga \$1= ₱50) para ha masunod nga lima katuig ha gintatawag yana nga Pacific Deterrence Initiative, usa nga kumprehensibo nga militar nga programa kontra ha China. Gintatawag ini hadto nga Pacific Defense Initiative ngan mayda badyet nga \$6 bilyon o ₱300 bilyon hadton 2020 ngan nakatalangan nga alutagahan hin inisyal nga \$4.68 bilyon ha 2021.

Gin-iinsister han mga upisyal militar han Indo-Pacific nga diri sadang an depensa tikang ha kahanginan ngan dagat la. Nana-wagan ini han paglatag han mas hiluag nga sistema han mga misayl ngan armas nga *ground-based* o nakapwesto ha tuna ha gintatawag nga "first island chain." Gintutudlok hini an Taiwan, Okinawa (Japan) ngan weste nga dapit han Pilipinas.

Ha partikular, naaro an Indo-Pacom hin \$408 milyon ha 2021 para ha mga armas nga ibabase ha tuna ngan dugang nga \$2.9 bilyon para hini ha masunod nga lima katuig. Katuyuanan hini nga bug-uson an usa nga kontra-China nga *network* han mga misayl nga mayda minimum nga distansya nga 500 kilometro. Sigon ha US, mayda 1,250 misayl an China nga akos umabot ha "first island chain" samtang zero o waray an US durot han pagdiri hadto han Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty. Waray na utro nga pahilawigon han US an nasering nga tratado han mawarayan ini han epektibidad hadton 2019 ngan nabuylo na an pagmamakupaktra hini han mga misayl nga mayda distansya nga 500 tubtub 5,500 kilometro.

Labot ha Japan ngan Korea diin mayda mga base militar an US, hadto pa tradisyunal nga tambakan han US an Pilipinas han nasering nga mga armas ngan misayl. Kalakip han mga gintatambakan ngan gintataguan hini han mga armas an daan hini nga base ha Subic, Zambales, an gintindog hini nga mga base ha Palawan ngan iba pa nga kampo militar han AFP nga langkob han Enhanced Defense Cooperation Agreement.

